

A man in a dark coat and hat is walking away from the viewer on a bridge. He is carrying a suitcase. The bridge has a large American flag on top. In the background, there is a city skyline with several tall smokestacks emitting thick black smoke into a hazy, orange-tinted sky. The scene is framed by a decorative, dark metal archway.

TOMÁŠ HUDÁK

AMERIKÁNI

MARENČIN PT

**Venované všetkým, ktorí v túžbe po lepšom živote
a šťastí opustili svoje domovy a priateľov.**

TOMÁŠ HUDÁK
AMERIKÁNI

MARENČIN PT

Vydanie knihy z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia.

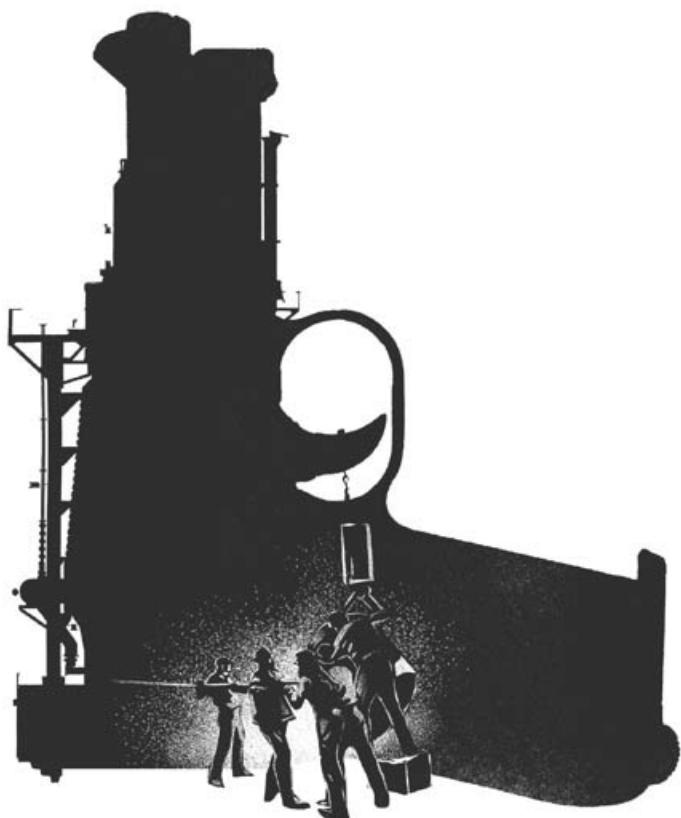
Copyright © Tomáš Hudák, 2025
© Marenčin PT, spol. s r. o., Bratislava, 2025
Jelenia 6, 811 05 Bratislava
marencin@marencin.sk www.marencin.sk
Cover © František Hříbal
Cover Illustration © František Hříbal
Illustration © František Hříbal
Layout © Marta Blehová
1099. publikácia
1. vydanie

ISBN 978-80-569-1363-5 (viaz.)
ISBN 978-80-569-1364-2 (ePDF)
ISBN 978-80-569-1365-9 (ePub)

Kec še Slovak het do šveta poberal,
na valale pri jarečku zavolal,
zavolal on na valale po dvakrát:
Zbohom, ocec, zbohom mati, šestra, brat.
Povedz mne ti, moj valale široki,
či ce uzrem o dva abo tri roki,
či ja budzem ešči vidzic moju mac,
či mne budze moja mila milovac.

(slovenská vystahovalecká)

I.
VZBURA NA SÁHSAJDE

„Aj, picsába,“ zasipel Andy, keď si ostrím britvy zarezal do kože pod lícnou kosťou a v bielej pene sa začervenal cícerok krvi. Bol nervózny a už teraz ľutoval, že sa začal holiť. Bolo niečo po piatej a čím viac sa blížil začiatok smeny v oceliarniach, tým menej si bol istý tým, čo sa s Jožom Repom a Goranom chystali urobiť. Je krv zlé znamenie? Odohnal tú myšlienku radšej preč. Nakoniec, porezal sa presne na mieste, kde mal stále malú jazvu, ktorá mu pripomínala deň, keď prvýkrát videl svoju ženu nahú. To nemôže byť zlé znamenie. Pretrel si britvu o kúsok novinového papiera na kolenách a pokračoval v holení. „Nepodrež sa mi,“ ozvala sa Anna od kachľovej pece, kde už dobrú chvíľu vrela voda na pirohy. Bublajúce kvapky vyskakovali z hrnca a prskali po dopade na rozhorúčenú platňu piecky. Ten zvuk mal rád. Upokojoval ho. Keď zavrel oči, mal pocit, že je späť doma, v tom učupenom domčeku so slameňnou strechou v Bakši. Bol to zvuk nedele, keď po omši spolu s bratmi nedočkavo čakali, kým mama položí na stôl halušky.

V zrkadielku, ktoré si pridržal pri tvári, na chvíľu zbadal hompáľajúce sa Annine boky. Boli to už tri mesiace, čo sa naposledy milovali. Jemne spotené vlasy sa jej lepili na krk a pod rozopnutou halenkou do seba narážali stále pevné prsia, ktoré od tehotenstva oťaželi a ešte viac sa zaguľatili. Mal chuť vstať a prekvapiť ju ako na Vianoce napenenou holiacou kefkou, keď ju zatlačil do rohu kuchyne a napriek tomu, že sa bránila z celých síl, zamazal jej nabielo tvár. Ešte týždeň páchla po holiacom mydle od Williamsa, ktorým sa tu holil asi každý

robotník. Tvár jej vtedy utrel do jej nočnej košele. Bola to noc, keď počali druhé dieťa. Anna rada žartovala, že ak bude chlapec, mali by ho pomenovať William, lebo za svoje počatie vďačí práve tomuto smradľavému mydlu. Nemal tieto žarty rád. William bolo írské meno a zosobňovalo preňho všetko, čo na svojich írskych bossoch v oceliarnach z duše nenávidel. Jeho prvorodený, ktorý už mal dva a pol roka a hral sa v rohu so starým hrcom, dostal meno po otcovi. Pokrstili ho Ondrej. Ani András, ani Andrew. Ak bude druhé dieťa chlapec, bude Štefan. Po bratovi, s ktorým si doma, v starej vlasti, najviac rozumel.

Andy si opláchol tvár vo vandliku, vstal, otvoril dvere do dvora a vyšplechol naň zapenenú vodu. Na chvíľu sa zahľadel smerom k rieke, za ktorou ožarovali oblohu plamene z pokojne bafkajúcich vysokých pecí na severnej strane Monongahely. Do začiatku nočnej smeny ostávala necelá hodina. Vedel presne, čo sa tam teraz deje. Ondro Dudák na severnej strane práve priložil posledný koks do dvojky pece, aby po deviatej mohli odpichovať železo. Predák Murphy, ktorý mal na starosti aj Goranovu skupinu na južnej strane, si práve teraz vyšiel zapáliť. Pri bessemeroch a „oupenhartkoch“, ako slovenskí robotníci volali martinské pece, si tak chlapi aspoň na desať minút vydýchnu. Pri tej predstave dostal aj on chuť na dohán, a keď sa vrátil dnu, rovno si odšúľal z rolky, ktorú mal ešte od Miša Bodnára.

„Nezačni to teraz žuvať, už to mám hotové,“ povedala Anna, ktorej tento amerikánsky zlozvyk chlapov z hút nevoňal. Jednak neznášala to odplúvanie chrchľov tabaku do vedra pri stole, a potom, Andymu ešte dl-

ho po dožití smrdelo z úst, v ktorých navlhnutý tabak farbíl zuby do hnedá. „Radšej si zapál,“ povedala, keď precedila pirohy cez rajtu a naplnila nimi vajling až po spodnú rysku. „Zase toho bude málo,“ povzdychla si pre seba. O hodinu dôjdu z dennej smeny vyhladovaní bordingoši, ktorí teraz obývali hornú izbu, a je možné, že bude musieť ešte dovárať.

„Mali by sme už niekde kúpiť tú kolísku,“ začala Anna, aj keď vedela, že peniaze boli teraz pre Andyho citlivá téma. „Bola som pozrieť tú u Jolany, ale veľa za ňu pýta,“ pokračovala. „Koľko?“ opýtal sa Andy, ktorý bol ale myšlienkami niekde úplne inde. Tlačil do seba pirohy a myslel na to, o koľko peňazí ho už Murphy a celá tá írská banda za tie roky ošklbali.

„Tri doláre,“ odvrkla Anna od pece, pri ktorej chystala Andymu sendvič do dinerky. „Vravela som jej, že je to veľa. Tá kolíska drží len tak-tak. Ale z ceny nepopustí. Všetci teraz obracajú každý cent dvakrát,“ pokračovala bez toho, aby si overila, ako sa Andy tvári.

„Uhm,“ zahundral si Andy pre seba. Anna položila malého Ondríka na lavicu k stolu a strčila mu pod nos misku s pirohami. „Houúce,“ zakvílil cez plné ústa, ale sladké cesto žul napriek páleniu ďalej. „Pofúkaj si,“ povedal Andy stroho synovi a prebehol mu rukou po vlasoch.

Sám však jedol náhlivo a cítil, že mu strach začína zvierat žalúdok. Vedel, že ten pocit príde, ale netušil, že bude taký intenzívny. Ešte stále mohol všetko odvolať. Stačilo by o pol hodinu v krčme povedať Goranovi, že do toho nejde. Ibaže Andy nechcel cúvnuť. Vedel, že spravodlivosť je na ich strane a keď niečo nespraví

teraz, na jeseň bude ešte horšie. Po fabrike sa už otvorene hovorilo o tom, že ak sa odbory nedohodnú, bude štrajk. A to by znamenalo znovu odstaviť pece, a prejsť na čiastkové smeny, alebo nerobiť vôbec. A teda žiť znovu z ruky do úst a zadlžiť sa ešte viac. Peniaze, čo stihol naposelať domov, mal isté, ale od Vianoc už neušetril ani dolár. Vojna sa skončila len nedávno a štyri roky neprišiel žiadny nový robotník loďou. Bolo málo bordingošov. Aj tí, ktorých ubytovali oni, neprišli zo starej vlasti, ale z iných amerických miest či Kanady.

Peniaze, uložené na horšie časy, sa prejedli cez pandémiu španielskej chrípky, ktorá zmietla zo sveta veľa slovenských prisťahovalcov. Do spolku svätého Antona z Padui, v ktorom tu boli združení takmer všetci robotníci z južnej osady, už meškal s členským poplatkom dobré dva mesiace. To ho škrelo. Naopak, nerád platil poisťovniam. O to viac ho hnevalo, že sa na nich priživujú ešte aj tí írski darmožráči. Kým boli s Annou len dvaja, trápilo ho to menej. Teraz, s jedným dieťaťom v dome a s druhým na ceste, ho to zožieralo takmer každú noc.

„Ešte som videla jednu u Kolesára, ale chcel za ňu zálohu jeden dolár dopredu, aby nám ju zabezpečoval. A výplatu máš až o týždeň,“ opáčila, či náhodou Andy predsa len nemá niekde odložený dolár navyše. O tom, aké rôzne druhy kolísok ponúkajú Frank&Seder vo svojom obchode na Smithfield Street, mu radšej ani nehovorila. Andy jedol a myslel na Murphyho, ktorý si práve teraz niekde v údržbárskej hale prerátaval peniaze, ktoré predáci povyberali za tento týždeň od Slovákov, Poliakov, Chorvátov a Maďarov len na ich šichte. „Sanavabič,“

precedil cez zuby. „Nekľaj, a ešte vo Veľkom týždni!“ zahriakla ho Anna, keď mu položila dinerku na stôl. „Kolesár má jediný pochopenie, vie, že peniaze nerastú na strome,“ bránila starého Jožka Kolesára, ktorý mal na Carson Street malý obchodík so všetkým. „A nehltaj to tak, bude ti zase zle,“ dodala a išla si k zrkadlu napraviť vlasy a zapnúť halenku. O pol hodinu dôjdu chlapi a nemala rada, keď jej civeli do výstrihu. „Čo sa deje, Anderku?“ opýtala sa od zrkadla. „Ty ma vôbec nepočúvaš,“ posťažovala si. Videla jeho ustarostenú tvár. „Na nájomné som odložila, aj na uhlie. Mäsiarovi dlžíme tri doláre, v obchode som dlh vyrovnala,“ začala vyratúvať, v presvedčení, že sa Andy trápi pre peniaze. „Do Veľkej noci už nejako vydržíme, a po nej už máš výplatu,“ podišla k nemu a prehrabla sa mu vo vlasoch.

Andy vstal od stola, a pripálil si papierikom z pece fajku. Tak rád by jej povedal, čo mu posledné týždne nedalo spať. Ako každé dva týždne odovzdáva z výplaty dva doláre, a niekedy aj viac, Írom. Ako výpalné za to, že vôbec môžu na ich smene robiť. Ako Íri vyhodili Harčárika, Szabola a Sojčáka len preto, že odmietli do tohto „fondu“, ako to Murphy vznešene nazval, platiť. Vraj sa z neho kupujú rukavice a bagandže a čiapky pre robotníkov. Nikdy nič také nevideli. Fond je len na zakrytie tých špinavostí pred vedením fabriky, ktoré vraj proti vykorisťovaniu oficiálne bojuje. Veď stačí výpalníkov nahlásiť. Kiež by to bolo také jednoduché. Po fabrike sa šírili historky o tom, ako dopadli tí, ktorí nahlásili vedeniu nejaký priestupok svojho predáka. Palimu Andrejčákovi vopchali prst do roztaveného železa. A ako nakoniec skončili Harčárik a tí dva-

ja? Na železnici, kde drú za polovičný plat, lebo táto írskaa pliağa je medzi sebou v Pittsburghu prepojená od Južnej strany až do Braddocku. Nezobrali ich ani len v Homesteade k tavičom, aj keď ich vtedy súrne zháňali. Lebo sa o to Murphy a Collins postarali. Žiadny predák už k sebe nevezme „špinavých Hunkies“, ktorí nerešpektujú Írov.

„Pôjdem už,“ povedal, keď vyklepal tabak z fajky a pre-fúkol trúbelu. Prehodil cez seba kabát, nasadil si klobúk a vzal zo stola dinerku. Načiahol sa cez stôl k malému Ondrovi, pobožkal ho a ukradol mu z misky ešte jednu pirohu. Vytiahol z vrečka nohavíc dolár a dal ho Anne do rúk. „Zabešteľuj u Kolesára tú kolísku, nech dočká do budúcej soboty,“ povedal jej a pobožkal ju na líce. „Lúbim ťa, Handičko,“ zašepkal jej do ucha a pozrel jej do očí. „Keby som ráno nechodil, neľakaj sa, chcem ísť do dáhtaunu,“ vymýšľal si pre prípad, že by nočná akcia nedopadla dobre. „Nebuď dlho, budeš sa potrebovať vyspať,“ povedala a utrela mu kúsok mydlovej peny, ktorá mu po holení ostala na vlasoch pri uchu.

Andy vyšiel do chladnej noci. Mary Street, na ktorej bývali, sa zvažovala smerom k Dvadsiatej siedmej, na ktorú sa z ich strany vchádzalo popod železničný podjazz vedľa budovy Cunninghamových sklární. Keďže ešte nemala pouličné lampy, bola tmavá ako pôjd. Pustil sa dole ulicou, ale nezabočil na drevené schody, ktoré by ho zo svahu dostali priamo dole na Carson Street, a potom rovno k hlavnému vchodu do fabriky J&L, z ktorej komínov sa valili kúdoľe dymu. Pobral sa krížom k mostu Brady Street, aby sa ešte zastavil v krčme u Zoglmana. Diabol už otvoril svoje ústa, ako vravie-

vali starí chlapi, keď vo fabrike začali nalievať roztavené železo do bessemerov a obloha sa nad South Side na chvíľu sfarbila do červena. Mal necelú polhodinu, aby sa hlásil na bráne.

Vonku jemne snežilo a on cítil, ako sa mu nohy stále hlbšie zabárajú do snehu. Akoby mu ten nepokoj sedel na pleciach. Mal pocit, že so sebou vláči metrák pšenice. Až teraz to naňho celé doľahlo. Čo ak si to Jožo Repa rozmyslel a nepríde? A čo ak Gorana predáci zlomili a je len nasadený agent od nového intendanta, ktorý potrebuje poprepúšťať sympatizantov štrajku? Čo ak Íri zistia, kto to bol, a začnú sa mstiť všetkým na smene? Riskoval priveľa, ale to vzrušenie z toho, čo malo prísť, odháňalo všetky myšlienky na prípadné zlyhanie. Budú predsa traja na jedného. Stať sa môže všeličo, ale prinajhoršom utečú. Za sklodom s náradím, kde má Murphy svoju búdku, je tma a je tam vždy veľa dymu z vyliatych oceľových ingotov, ktoré smerujú na valcovňu. Miesto vybrali dobre. A budú mať predsa vrecia na hlavu.

Naposledy sa Andy bil ešte na lodi, a to je dobrých šesť rokov. Niežeby si neveril, sily mal za troch. Občas sa pristihol pri tom, ako si pri kúpaní ohmatáva svoje tvrdé bicepsy a vypracované brucho. Roky driny v oceľiarniach sa síce podpísali na jeho mentálnom zdraví, ale telo mal v najlepšej fyzickej kondícii. Mohli za to najmä prvé mesiace v Amerike, ktoré strávil nakladaním rozdrveného kovového šrotu na vozíky smerujúce do bessemerov. Viac sa vo fabrike namakali už len chlapi na koksárni, kde sa spiekalo uhlie do vysokých pecí. Ako raz napísal do listu rodičom, lopatou za ten čas prehádzal polovicu Tatier.

„Servus, Andy,“ začul zrazu z tmy pred sebou. „Pochválen, pán farár,“ pozdravil pátra Barlocka, ktorý mal namierené ku kostolu. Celý deň tam prúdili ženy z okolia zložiť svoje starosti k zahalenému predveľkonočnému krížu, ktorý sa mal už v sobotu znovu odkryť. Ich modlitby sa končili poväčšine vždy rovnako: Nech sa mi aj dnes vráti muž z fabriky celý a zdravý. Po šiestej sa kostol zamykal, ale keď mal kostolník šichtu v oceľiarniach, chodil s kľúčmi zatvárať sám farár. Aj teraz vyšiel rad na neho.

„Prídeš v piatok spievať pašie?“ opýtal sa farár, kým sa im zladili kroky. „Krivý Lacko mal nehodu, nemôže,“ pokračoval, keď nedostal odpoveď. „Viem, privalil ho plech na valcovni,“ prikývol Andy. „Tak prídeš?“ dobieďal farár, ktorý vedel, že Andy mal spomedzi chlapov sediacich hore na koruši najlepším hlasom. „Keď budem zdravý,“ zahundral Andy neisto a silene si odkašľal. Chvíľu kráčali vedľa seba bez slova. „Andy, si rozumný človek. Dostalo sa mi do uší, že chlapov vo fabrike srbia ruky. A hotujú sa na Írov,“ začal páter vážnym hlasom. „O ničom neviem,“ snažil sa Andy odpovedať čo najpresvedčivejšie. „Viem, čo sa vo fabrike deje. Diabol má prsty všade, ale netreba zísť z božej cesty,“ pokračoval páter hlasom, ktorý znel ako z kazateľnice. „Násilie nikdy nič nevyriešilo,“ povedal kňaz, keď zastali pred krčmou u Zoglmana na Carsonovej ulici. „To sú len plané reči,“ odpovedal Andy. „Sme v cudzej zemi, ale s Bohom na našej strane. Načo sa mu teraz sprotiviť hriechom?“ pozrel sa mu farár priamo do očí. „Peterčák vraj mal reči pri pálenke,“ nadhodil páter, lebo vedel, že na svojho bratranca bol Andy citlivý. „Terči toho na-

rozpráva,“ odvrkol. „Vieš, že skôr či neskôr sa mi chlapi prídu vyspovedať,“ zakončil páter. „Držte sa Boha, každá iná cesta vedie do pekla,“ dodal a pobúchal Andyho po pleci. „Zbohom,“ zakričal Andy za farárom.

Držte sa Boha, zahundral si popod nos. Akoby to isté nevraveli aj írski farári. Otrepal si z kabáta sneh a vošiel do krčmy. Mal tento podnik rád. Pekný vysoký zdobený zadný bar a mosadzné zábradlia mu dodávali punc noblesnosti, na akú z domácich krčiem v starej vlasti nebol zvyknutý. Na stenách sa vynímal rad parohov a malieb s poľovníckymi motívmi, ktoré boli v každom dobrom salóne prakticky povinné. Aj keď túto putiku vlastnili Nemci, bolo tu počuť najmä slovenčinu, maďarčinu a poľštinu. Obsadené boli len štyri stoly. Bolo predsa len pred koncom smeny. Polhodinku po siréne z fabriky tu nebude jediného voľného miesta. Andy kývol hlavou na mladého čašníka za barom, ktorý mu rovno nalial za pohár whisky. Stretnutie s farárom ho trochu rozrušilo. Nebál sa toho, že by Terči, ako jeho bratrancovi všetci familiárne hovorili, niečo prezradil farárovi. Je pravda, že pri pohárikú si vedel pustiť ústa na špacír, ale chlapské veci boli u neho zamknuté na desať závor. Bratňak, ako mu vravel, navyše nevedel o celom pláne. Andy ho do toho nechcel hlbšie zatahovať. Bol predsa len jediným z pokrvnej rodiny, koho Andy v Amerike mal, a keby sa stalo niečo jemu, Terči sa mal postarať o Annu. Čím menej vedel, tým menej by musel zatĺkať, ak by sa nebodaj niečo pokazilo.

Viac ho nahnevali pátrove reči o hriechu. Nepreviňovali sa proti Bohu skôr títo írski bastardi, keď okrádali rodiny, pre ktoré bolo tých pár dolárov z fabriky

všetko, na čo sa tu mohli spoľahnúť? Ako sa držali Boha oni? Koľkokrát stretol Murphyho, ako vychádzal z kostola Svätého Malachiaša, ktorý mali írski katolíci na južnej strane rieky len kúsok od toho slovenského, medzi dvomi traťami železníc. V drahom obleku, na ktorý sa mu nechtiac skladali všetci slovenskí robotníci pod Washingtonským kopcom, sa špacíroval s bradou hore, akoby bol rodina so samotným pánom Laughlinom. A kým sa oni tlačili v nájomných bytíkoch pozdĺž Carson Street a na svahoch starého Birminghamu, ich bossovia už vlastnili svoje domčeky hore na Mount Washington, kam ušli pred špinou a začmudeným vzduchom z údolia. Za čo ďakoval Bohu Murphy? Za hlúpych Slovákov, aby ich bolo čo najviac a aby si čo najdlhšie nechali rúbať drevo na chrbtach?

Whisky ho príjemne štípala v hrdle. Pozrel sa na veľké nástenné hodiny na bare. O desať minút sa mala začať smena. O desať minút dostane Murphy odpoveď od Boha, ku ktorému sa modlia Slováci v kostole u Svätého Matúša. Snažil sa upokojiť. Hluk z krčmy k nemu doliehal, akoby bol z inej miestnosti. V hlave mu búšila krv a mal pocit, že mu je trochu nevoľno. Snažil sa ešte raz si prejsť celý plán. Presne o šiestej, ako sirény ohlásia koniec smeny, nastane na chvíľu v tom obrovskom mravenisku oceliarní bezvládie. Stovky robotníkov sa pohnú smerom k bráne a ďalšie stovky sa budú hrnúť na uvoľnené miesta pri peciach, konvertoroch a pásoch v zlievarni a valcovni. Murphy, predák z dennej šichty, si vyzdvihne vo svojej búde obálku s peniazmi, ktoré za tento týždeň vyzbieral od chlapov zo svojej smeny. Toto všimné, vynútené predákmi na všetkých pracovis-

kách, si ale Murphy nenechá. Odovzdáva ho ako každý predák svojmu bossovi, ktorý celú výpalnícku sieť riadi z pozadia. Murphy, tak ako ostatní, dostáva len svoj podiel.

Práve jeho si Andy s kumpánmi vybrali ako cieľ svojej akcie, ktorá mala Írom odkázať, že s platením je koniec. Plán bol jednoduchý. Počkajú si na neho v údržbárskej hale, kde má svoju búdku, a prekvapia ho vo chvíli, keď ju bude zamykať. On, Jožo Repa a Goran. Hlavne na vysokého, takmer dvojmetrového Chorváta z ostrova Pag sa Andy najviac spoliehal. Tak ako oni aj Draževičovci čakali druhé dieťa a bol to práve Goran, ktorý sa na novoročnom stretnutí u Bodnára ako prvý ozval, že „fundy“ treba Írom zaraziť. Bol možno až príliš zapálený, čo Andy nemal rád. S horúcou hlavou sa robia chyby.

V stretávaní nespokojní chlapi pokračovali a nakoniec odhlasovali, že samotnú akciu vybaví Andy, Goran a Jožo Repa. Pre Jožka mala celá záležitosť aj osobný rozmer. Murphy mu za pol roka už trikrát zrazil z platu pokuty za údajné nenaplnenie normy na šichte. Repa pritom z Andyho skupiny drel najviac. Dôvod, prečo ho Murphy trestal, spočíval v niečom inom. Repa tu bol zo všetkých robotníkov najdlhšie, najlepšie hovoril anglicky, myslelo mu to a vedel sa obracať. Prispieval dokonca do slovenských novín Jednota, ktoré tu pre Slovákov vychádzali. Požiadavky odborov mal naštudované lepšie ako ktorýkoľvek z robotníkov, ktorí tu v posledných dňoch agitovali za únie. Poznal americké zákony, často sa s bossom hádal, keď od workerov vyžadoval niečo, na čo už nemal právo.

Murphy takýchto ľudí na smene nechcel. Vyhovovalo mu, keď si robotníci navzájom nerozumeli, a keď po anglicky nevedeli dať dokopy ani vetu. Občas sa síce hneval, keď mu na nejaký príkaz len opakovali „me no fustay“, ale v konečnom dôsledku mu to len hralo do kariet. Takí robotníci sa len ťažko mohli sťažovať, a veľa trestov vedel preto Murphy pred vedením vysvetliť údajným nedorozumením. To sa však nedalo, keď pred superintendentom obhajoval Slovákov Repa. Keď mu v januári Murphy zrazil takmer polovicu z platu za údajné neskoré príchody, pretiekol mu pohár trpezlivosti. Plán bol preto Murphyho vystrašiť, pripraviť ho o peniaze a postarať sa o jeho možné preradenie. A vyslať signál, že Slováci na tejto strane rieky Monongahely už Írom nedajú ani cent. Aj preto sa dohodli, že Murphymu navlečú na hlavu vrece a násilie použijú, len ak bude klásť odpor.

V krčme zavrzgali dvere. Dovnútra strčil hlavu v zasněženej čiapke Goran. Poobzeral sa po osadenstve, a keď sa mu stretli oči s Andym, nenápadne žmurkol jedným okom. Takto sa dohodli. Bol to znak, že všetko ide podľa plánu. Goran znovu zmizol za dverami a pokračoval smerom k fabrike, kam mal prísť ako prvý. Repa, ktorému končila šichta, sa mal naopak zdržať na svojej smene. Niekoľko totiž musel peniaze dostať z fabriky von ešte predtým, ako objaví okradnutého Murphyho.

Andyho to žmurknutie upokojilo. Goranova tvár totiž žiarila nadšením, ako tvár dieťaťa, ktoré sa už nevie dočkať sľúbeného dobrodružstva. Vylial do seba zvyšok whisky, nechal na bare peniaze a pobral sa tiež smerom k fabrike. Komíny Jones & Laughlin Steel Corporation

sa pred ním týčili ako pomníky tých, ktorí sa tu pre sny o lepšom živote a veľkolepom návrate do starej vlasti zodrali až na smrť. Čim viac sa blížil k múrom fabriky, tým černejší bol sneh na chodníkoch. Z každej ulice sa zbiehalo stále viac a viac chlapov, ktorí opustili teplá svojich postelí, odtrhli sa z náručí svojich žien a detí a smerovali do útrobov tohto oceľového mraveniska. Tu na dvanásť hodín prestanú byť manželmi či otcami a premenia sa na živé stroje, mechanicky a bez rozmyslu plniace úlohy, ktoré ich oceľová matka zadáva s neúprosťou vojnového generála. Už v nedeľu sa budú v kostoloch obracať k matke zmŕtvychvstalého Krista, no tu je ich kráľovnou Eliza. Tá matka všetkých vysokých pecí, ktorej dvanásťhodinový cyklus vládne ich životom, až kým ráno neopustia brány tohto molochu, ktorý z nich deň po dni vysáva život.

Andy mal zasnežené noci v oceliarnach rád. Vtedy sa vo fabrike kúrilo zo všetkého. Kúdele pary stúpali z roztaveného železa, z trusky, z rozhorúčených potrubí. Kuriči od pecí vybiehali na dvor v pravidelných intervaloch, a hádzali sa do snehu ako malé deti. Niektorí si snehovými guľami ochladzovali tvár a čas od času takéto ochladzovačky vyústili do snehovej vojny. Guľovačky, ktorá premenila dvor pred oceliarnou číslo dva na detské ihrisko. Snehové gule svišťali vzduchom a tlmené výbuchy taviaceho sa železa prerušovali nadšené pokriky chlapov a smiech, ktorým reagovali na každý presný zásah. „What the hell’s going on here?!“ zahrnel väčšinou hlas nejakého írskoho predáka, ktorý sa vyšiel pozrieť, čo za bordel sa to na dvore deje. Chlapi sa previnilo stavali na nohy, zbierali si zo zeme čapice,

oprašovali sneh z košiel a vracali sa do hál s potme-
húdkym úsmevom na perách.

Andy sa prešmykol cez bránu ako myš. Náhlivo prešiel cez dvor a pred zlievarňou zahol do údržbárskej haly. Práve sa ozvala siréna, keď sa pritlačil za stenu skladu s náradím a snažil sa v tme a stúpajúcej pare zahliadnuť siluetu Murphyho zhrbenej postavy. Nervózne sa poobzeral po hale, ale ani Repu, ani Gorana tu ešte nevidel. Zrazu začul šramot kľúčov pri predákovvej búde. Murphy práve odchádzal. Skôr ako zvyčajne. S touto možnosťou nepočítali. Andy sa preto pohol smerom k zadným dverám skladu, aby sa mu dostal do cesty. Chcel sa schovať za plechovú skriňu, kde mali robotníci odložené oblečenie, ale zakopol o odložené lopaty. Tie zarinčali o rúry na zemi.

„Who’s there?“ zakričal smerom k dverám Murphy. Andy neodpovedal. „Boha Krista!“ zasipel pomedzi zuby. Kde sú Repa a Goran?! Oblial ho pot. Smrad všadeprítomného oleja mu vrazil do nosa a cítil, ako ho začína paralyzovať panika. Na zlomok sekundy mu hlavou preletela spomienka na to letné ráno na dvore doma, keď ho otec poslal do pitvora po tabak. Tak ako vtedy, aj teraz sa za ním načahovala z temného priestoru pred ním tá istá desivá tma. Dokonca na chvíľu zacítil vôňu čerstvo pomletej pšenice. Držte sa Boha! Slová farára sa mu zavrtali do mozgu ako britva do tváre pri večernom holení. Pomaly si nasadil na hlavu vrece od Heinza a zovrel päste.

Murphy sa pomalým krokom blížil k zadnému východu zo skladu. O pár sekúnd bude pri Andym. Nemôže ho nechať prejsť. Ten okamih sa už nezopakuje.